

О. В. Бозер,

аспірант, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана, м. Київ

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС У КОНТЕКСТІ СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙ

O. Boger,

postgraduate, Kyiv National Economic University named by Vadym Hetman, Kyiv

UKRAINIAN AND EU TAX LEGISLATION COMPARATIVE ANALYSIS IN THE CONTEXT OF INNOVATION STIMULATION

Матеріали статті розкривають актуальні питання податкового законодавства в Україні та ЄС. Враховуючи складні кризові явища в Україні та світі, уряди країн розробляють різні системні заходи із стабілізації економіки.

Особливості реформування податкового законодавства в країнах ЄС та в Україні суттєво відрізняються. Основним завданням податкових реформ 2014—2015 рр. в Україні стало — збільшення надходжень до бюджету, в тому числі й податкових та зменшення державних витрат (у тому числі на інноваційну діяльність).

У статті проведено компаративний аналіз податкового законодавства ЄС, який відображає прагнення Комісії ЄС: врегулювати невідповідності у податкових систем країн-учасниць, зменшити податкове навантаження, забезпечити підтримку малого та середнього бізнесу, вирішити проблеми подвійного оподаткування, а також регулювання питань екологічної безпеки.

The article reveals the actual issues of tax legislation in Ukraine and in the EU. Considering complex crisis in Ukraine and in the world, governments develop various system actions to stabilize the economy.

Features of the tax legislation reforming in the EU and Ukraine differ significantly. The main objectives of the tax reforms 2014—2015 were in Ukraine — increasing revenues, including tax revenues and reduce public expenditures (including innovation expenditures).

There is the comparative analysis of EU tax law, in the article, that reflects the desire of the EU Commission to resolve inconsistencies in the tax systems of member countries, to reduce the tax burden, to provide support for small and medium businesses, to solve the problem of double taxation and regulation on environmental safety.

Ключові слова: податкове законодавство, компаративний аналіз, податки в ЄС, податки в Україні, стимулювання інноваційної діяльності.

Key words: tax legislation, comparative analysis, taxes in EU, taxes in Ukraine, stimulating of innovation activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Оподаткування є одним з важливіших засобів фінансового забезпечення діяльності держави. Виходячи з цього, метою податкової реформи в Україні є приведення податкової системи у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку та в рамках адаптації до ЄС. Основним інструментом досягнення економічних цілей держави є механізм реалізації податкової політики, тому реформування податкової системи розпочинається зі створення умов для формування сприятливого інституційного середовища оподаткування та внесення змін до структури системи оподаткування та у чинне податкове законодавство.

Головним чинником стійкого економічного розвитку країни є науково-технічні інновації або комерційне застосування нових, більш продуктивних технологій, які істотно змінюють обсяги та якість виробництва і споживання.

Важливим напрямом реформування податкової політики є використання міжнародного досвіду оподаткування підприємств. В усіх індустріальних країнах інновації є предметом постійної уваги урядів, оскільки вони є базою економічної стабільності та національної безпеки, де широко використовуються податкові стимули.

В Україні існує ряд проблем, які необхідно вирішити з урахуванням всіх основних викликів сучасності:

— Проблема державного управління інноваційної діяльності, яка пов'язана з великою кількістю державних міністерств та відомств, які відповідальні за розвиток інновацій, і при цьому сфери їх відповідальності перетинаються і не завжди чітко визначені, а деякі установи не мають достатніх повноважень та ресурсів для проведення ефективної інноваційної політики.

— Недостатнє і нестабільне фінансування є однією із найважливіших проблем для проведення інноваційної політики в Україні.

— Загальносвітлові кризові явища спричинили падіння інноваційної активності вітчизняних підприємств.

— Висока ймовірність ризику інноваційної діяльності зменшує інтереси до інвестування державних органів управління та суб'єктів господарювання.

— Надмірна кількість законів, указів, постанов і програм, які повинні стимулювати інновації та конкурентоспроможність національної економіки, проте на практиці не знаходять своєї реалізації. При цьому багато нормативно-правових актів залишаються на концептуальному рівні, в яких відсутній детальний опис заходів здійснення і моніторингу пропонуваного програм.

Україна відстає в частині нормативно-правової реформи від країн з постсоціалістичною економікою центральної та південно-східної частини Європи [1].

Всі ці проблеми взаємопов'язані між собою і ускладнюють визначення пріоритетів та управління інноваційними процесами на державному рівні. Одночасно існує значний розрив між заходами щодо реалізації інноваційної політики та фактичною їх реалізацією.

Для ефективного використання податкової політики у контексті активізації інноваційної діяльності необхідно розуміти важливість причинно-наслідкового зв'язку цих процесів. Податкова політика та інноваційна діяльність в умовах економічної кризи є взаємопов'язаними. Як засвідчує позитивний міжнародний досвід, найбільшої результативності інноваційна діяльність досягає там, де держава активно підтримує розвиток науково-технічних галузей, використовуючи для цього потужні фіскальні механізми.

В Україні сформувалося складне правове середовище, обумовлене існуванням більш ніж 80 різних правових документів, що регламентують науково-технічну та інноваційну діяльність. Таке різноманіття нормативних документів, що визначають стратегічні напрями інноваційного розвитку в Україні, ускладнює визначення пріоритетів і процесів управління інноваційною діяльністю на державному рівні. Хоча спрощення та гармонізація нормативно-правової бази є одним з основних завдань останніх років, стратегії і управління національною інноваційною системою України залишаються фрагментарними і відносно неефективними, відсутній чіткий розподіл функцій, обов'язків і фінансових зобов'язань між різними державними органами [2].

Порівнюючи українське законодавство з провідними світовими та європейськими країнами, необхідно розглянути два важливих чинники. Перший з них, обумовлений необхідністю реалізації стратегії стосовно існування сектору національних досліджень і технологій. Законодавство має забезпечувати умови функціонування та захисту сфери інновацій. Особливості законодавства з регулювання національної інноваційної системи є однорідними і спільними для країн ЄС. Другий чинник пов'язаний зі зміщенням акценту в політиці провідних країн, в основному, до непрямих методів державної підтримки інноваційної сфери. Координація механізмів прямої державної підтримки досягається за рахунок певного її обмеження, і як результат, здійснюється пошук додаткових заходів стимулювання інноваційної діяльності,

насамперед, за рахунок співробітництва з усіма зацікавленими особами. В Україні ці чинники мають інший характер: законодавчо встановлені стратегії та програми, зазвичай, не знаходять свою реалізацію і мають лише формальні особливості. Фінансування інноваційної діяльності характеризується браком державних коштів та залученням приватних коштів, які є вимушеною альтернативою.

У зв'язку з вищепереліченими аспектами та відсутністю національної інноваційної системи, порівняльний аналіз подібних правових елементів податкового регулювання інноваційної діяльності з практикою провідних європейських країн, ускладнюється (табл. 1).

Переважає більшість заходів на рівні ЄС забезпечується через пряму підтримку за рахунок грантів або кредитів від Структурних фондів ЄС. Зокрема ці заходи проводить Європейська дослідницька рада в рамках програми підтримки цільових фундаментальних досліджень окремих дослідників або дослідницьких груп на конкурентній основі. Більшість країн ЄС і сам ЄС виділяє бюджетні кошти на проекти дослідження тільки за умови відповідальності підрядників за поширення їх результатів. У той же час розподіл фінансових коштів не обов'язково відбувається за комерційною ознакою, оскільки не кожен проект припускає подальшу комерціалізацію.

Необхідним і обов'язковим елементом є захист прав інтелектуальної власності. Ряд країн (Німеччина, Італія, Великобританія, Нідерланди) сприяють укладенню угод про майбутній розподіл прав інтелектуальної власності для потенційних результатів між винахідником, роботодавцем і посередником. В інших країнах цей процес, якщо такий є, має більш універсальний характер. Зокрема у Франції автори отримують 50% від загального обсягу роялті, отриманих науковою установою від промислових партнерів та університети отримують решту 50%. Частки можуть варіюватися залежно від типу дослідження, створення та розробки від 30% на користь винахідника. Регулювання розвитку комерційної інфраструктури в ЄС забезпечується не на основі спеціальних законів, а через реалізацію спеціальних програм та проектів.

На теперішній час країни-члени ЄС використовують різні інструменти для стимулювання комерціалізації технологій. Серед механізмів прямого державного впливу застосовується спеціальна комерціалізація проектів, які реалізуються державними установами та спеціалізованими фондами за участю державного капіталу. Вони включають у себе програми спільного фінансування наукових досліджень за контрактом, субсидії за послуги з управління, надання стартівого капіталу для стартапів. Програми державно-приватного партнерства забезпечує не тільки спільне фінансування, але і спільне використання результатів досліджень і розробок, інформації, нових технологій, інтелектуальної власності і т.д. Ці програми направлені на результати ринку R&D від державних фондів фінансування; підтримку малого та середнього бізнесу інноваційних підприємств, у тому числі стимулювання створення компаній стартапів та спінофів (start-up & spin-off); прискорення процесів передачі наукових досліджень та розробок, отриманих у державних установах, що використовують бюджетні кошти; розвиток інформаційної підтримки.

Особливості реформування податкового законодавства в країнах ЄС та в Україні суттєво відрізняються. У табл. 1 видно, що зміни ПКУ характеризуються спільними особливостями в контексті податку на додану вартість та акцизів. Проблема подвійного оподаткування притаманна для України та ЄС, вирішення якої потребує особливої уваги державного управління. Введення акцизного податку на електроенергію та окремі моторні транспортні засоби є одним

Таблиця 1. Порівняльний аналіз тренду податкового законодавства України та ЄС

Податки	В Україні	В ЄС
Податок на прибуток підприємств (ПП)	Податкові канікули до 01.01.2016 р. для підприємств, чистий дохід яких за звітний період не перевищує 3 млн грн. Відмінено більшість пільг, які застосовувались стосовно податку на прибуток підприємств. п. 136.1 ПКУ ставка податку на прибуток залишається у розмірі 18%. У редакції ПКУ 2010 року з 01.01.2014 року ставка встановлена у розмірі 16% [3]	З метою вирішення проблеми узгодження різних податкових систем країн ЄС, був запроваджений пілотний проект концепції "Home State Taxation for SMEs" – система добровільного взаємного визнання податкових норм малих суб'єктів підприємництва держав-членів ЄС. В ЄС існує загальна система для розрахунку податкової бази підприємств країн-учасниць. Основним завданням є зниження адміністративного навантаження, витрат на дотримання норм і правових розбіжностей, з якими зіштовхуються підприємства ЄС, щоб дотримуватися єдиної системи оподаткування прибутку. Запропонована загальна консолідована корпоративна база оподаткування (Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)) - система для подачі податкових декларацій, яка зможе консолідувати всі прибутки і збитки, понесені в рамках ЄС, при цьому держави-члени будуть зберігати своє право встановлювати свої власні ставки корпоративного податку [5].
Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)	Збільшення ставки податку на пасивні доходи: дивіденди, проценти, роялті. 20 відсотків - для пасивних доходів. 5 відсотків - для доходів у вигляді дивідендів по акціях та корпоративних правах; ст. 167 [4]	В ЄС немає всеохоплюючих обов'язкових правил з оподаткування ПДФО. Є лише національні закони та двосторонні податкові угоди між країнами, які можуть відрізнятися. Існують деякі основні принципи, які застосовуються в більшості випадках. Це стосується визначення резидентства – відповідно, податок буде сплачуватися до бюджету тієї країни, перебування в якій триває більше 6 місяців на рік. Рада з економічних та фінансових питань (ECOFIN) уповноважила комісію ЄС доповнити договори зі Швейцарією, Ліхтенштейном, Монако, Андорра і Сан-Марино про оподаткування доходів від заощаджень. Офіційні переговори почалися з Ліхтенштейном, Монако, Андорра і Сан-Марино в 2013 році, і з Швейцарією в січні 2014 року [6].
Податок на додану вартість (ПДВ)	Існує проблема відшкодування ПДВ з причини подвійного оподаткування. Як результат, з'являються корупційні процеси в органах влади	В ЄС вводять нормативи, які повинні стандартизувати адміністрування ПДВ для країн-учасниць, з метою зменшення адміністративного навантаження, подвійного оподаткування та розбіжностей законодавства. Відповідно до деяких директив ЄС, країни-учасниці можуть відступати від загальних правил ПДВ [7].
Акцизний податок	З 01.01.2015р. запроваджено акцизний податок з реалізації через роздрібну торговельну мережу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та палива. Розширений перелік платників акцизного податку. Введений акцизний податок на електроенергію та окремі моторні транспортні засоби.	В ЄС - акцизний збір на алкогольні, тютюнові вироби та енергію (паливо, енергетика). На всіх держав-членів ЄС поширюються акцизи на ці три категорії продуктів. Виручка від акцизних зборів нараховується повністю до бюджетів країн-учасниць. Норми законодавства ЄС, які введені з 01.01.1993 року отримали свій подальший розвиток, бо вони враховують 3 основні аспекти: структуру податків, мінімальні ставки та єдині загальні положення для всіх категорій продуктів стосовно виробництва, зберігання та розповсюдження підакцизних товарів між країнами-членами ЄС [8]

із елементів адаптації українського податкового законодавства до європейського.

Враховуючи складні кризові явища в Україні та світі, уряди країн розробляють різні системні заходи із стабілізації економіки. Класичні принципи збільшення державних витрат та зменшення оподаткування не знайшли свою реалізацію в Україні, на відміну від країн ЄС. Основним завданням податкових реформ 2014—2015рр. в Україні стало — збільшення надходжень до бюджету, в тому числі й податкових та зменшення державних витрат (у тому числі на інноваційну діяльність).

Відомо, що існує стійкий позитивний зв'язок між функціонуванням фінансових систем і довгостроковим зростанням. Фінансові системи та виробничі структури розвиваються паралельно і, таким чином, взаємодіють у різних напрямках. Банки мають пряму вигоду від зростання в промисловості та секторі послуг, в той час як економіки країн з більш ефективно функціонуючими фінансовими системами, як правило, зростають швидше, проблеми зовнішнього фінансування, що перешкоджають розширенню фірми, стоять не так гостро [9].

Це стає особливо важливо в контексті інноваційного розвитку, враховуючи підтвердження того, що сектори, які більшою мірою залежать від зовнішнього фінансування, ростуть швидше в країнах, де добре розвинена фінансова система [10]. Існує причинно-наслідковий зв'язок між високим рівнем фінансового розвитку і ступенем інноваційного розвитку. [11]

ОЕСР вважає Україну економікою, що переходить від ресурсо-орієнтованої економіки до ефективно-

орієнтованої економіки. Враховуючи рівень економічного розвитку України, ринкову привабливість і оборотні кошти, ОЕСР визначила ряд пріоритетних секторів з точки зору потенціалу для залучення іноземних інвесторів та покращення галузевої конкурентоспроможності України: агробізнес, енергоефективність та відновлювальні джерела енергії, а також машинобудування та транспортне обладнання (включаючи авіабудування). Для всіх цих секторів важливі інновації як для прийняття та адаптації передового досвіду із-за кордону (наприклад, підвищення врожайності сільськогосподарських культур), так і для виходу на передовий рівень знань [12].

Світовий банк визначив ряд середньострокових завдань для проведення реформи в Україні. Доповнюючи пенсійну реформу і реформи соціальних платежів, енергетичної реформи та реформи державних послуг, для створення умов, необхідних для інноваційного підприємництва, були запропоновані наступні заходи [13]:

— Створити рівні умови для малих і середніх підприємств та прямих іноземних інвестицій за рахунок оптимізації правил входу / виходу з метою недопущення надмірного втручання, а також зниження тягаря стосовно отримання дозволів і перевірок.

— Створити більш повну стабільну податкову базу та удосконалити податкове адміністрування для усунення перешкод ведення бізнесу (особливо для малих суб'єктів підприємництва).

— Удосконалити систему управління державними фінансами, забезпечуючи прозорі закупівлі, посилення керівництва на державних підприємствах, і довгострокові капітальні вкладення.

— Забезпечити адекватне функціонування банківського сектора, раціоналізуючи роль держави і безпосереднього володіння, в тому числі розпорядження державними пакетами акцій в комерційних банках.

ВИСНОВКИ

Для забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку в Україні необхідне проведення ряд реформ. Враховуючи особливості податкового реформування 2014—2015 рр., існують деякі розбіжності у принципах державного управління в Україні та ЄС. Так, компаративний аналіз податкового законодавства ЄС відображає прагнення Комісії ЄС: врегулювати невідповідності у податкових системах країн-учасниць, зменшити податкове навантаження, забезпечити підтримку малого та середнього бізнесу, вирішити проблеми подвійного оподаткування, а також регулювання питань екологічної безпеки [14].

В Україні спостерігається прагнення уряду збільшити, або хоча б зберегти наповненість Державного бюджету в складних політичних, економічних та соціальних умовах.

Література:

1. EBRD (2012), Transition Report 2012: Integration across borders, Chapter 1: Progress in Structural Reforms. Режим доступу: <http://www.ebrd.com/downloads/research/transition/tr12.pdf>
2. Yegorov I. (2011), Erawatch Country Report 2011: Ukraine (forthcoming: European Commission) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/export/sites/default/galleries/generic_files/file_0358.pdf
3. Податковий Кодекс України, Закон, від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20101202>
4. Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" № 71-VIII від 28.12.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
5. Taxation and Customs Union; Common Tax Base. Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/common_tax_base/index_en.htm
6. Activities of the European Union (EU) in the Tax Field in 2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/info_docs/tax_reports/report_activities_2013_en.pdf
7. Review of existing legislation on VAT reduced rates [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/common/consultations/tax/2012_vat_rates_en.htm
8. Excise duties on alcohol, tobacco and energy [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/index_en.htm
9. Levine R. Finance and Growth: Theory and Evidence, Working Paper 10766, National Bureau of Economic Research, Cambridge MA, September 2004. Режим доступу: http://www.nber.org/authors/ross_levine
10. Rajan R. and Zingales L. (1998), "Financial dependence and growth", American Economic Review, 88: pp.559-586 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.isid.ac.in/~tridip/Teaching/DevEco/Readings/07Finance/07Rajan&Zingales-AER1998.pdf>
11. Jaumotte F. and N. Pain. From Ideas to Development: The Determinants of R&D and Patenting, OECD Economics Department Working Papers 457, OECD, Paris, 2005 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP\(2005\)44&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP(2005)44&docLanguage=En)
12. United Nations Economic Commission for Europe (2013): Innovation Performance Review of Ukraine [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unece.org/ceci-welcome/cecipublications/ceci/2013/innovation-performance-review-of-ukraine.html>

www.unece.org/ceci-welcome/cecipublications/ceci/2013/innovation-performance-review-of-ukraine.html

13. Country Partnership Strategy for Ukraine for the period 2012—2016, World Bank, 20 January 2012, para. 56, page 14 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/15739386/ukraine-country-partnership-strategy-period-fy12-fy16>

14. Annual work programme for the implementation of Fiscalis 2020 programme [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_cooperation/fiscalis_programme/legal_texts_docs/awp_2014.pdf

References:

1. EBRD (2012), Transition Report 2012: Integration across borders, Chapter 1: Progress in Structural Reforms. Available at: <http://www.ebrd.com/downloads/research/transition/tr12.pdf>
2. Yegorov, I. (2011), Erawatch Country Report 2011: Ukraine (forthcoming: European Commission). Available at: http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/export/sites/default/galleries/generic_files/file_0358.pdf
3. The Tax Code of Ukraine № 2755-VI of 02.12.2010. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20101202>
4. The Law of Ukraine "On Amendments to the Tax Code of Ukraine and some other legislative acts of Ukraine on tax reform" № 71-VIII of 28.12.2014. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/71-19>
5. Taxation and Customs Union; Common Tax Base. Available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/company_tax/common_tax_base/index_en.htm
6. Activities of the European Union (EU) in the Tax Field in 2013. Available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/info_docs/tax_reports/report_activities_2013_en.pdf
7. Review of existing legislation on VAT reduced rates. Available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/common/consultations/tax/2012_vat_rates_en.htm
8. Excise duties on alcohol, tobacco and energy. Available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/index_en.htm
9. Levine, R. (2004), Finance and Growth: Theory and Evidence, Working Paper 10766, National Bureau of Economic Research, Cambridge MA, September 2004. Available at: http://www.nber.org/authors/ross_levine
10. Rajan, R. and Zingales, L. (1998), "Financial dependence and growth", American Economic Review, 88: pp. 559—586. Available at: <http://www.isid.ac.in/~tridip/Teaching/DevEco/Readings/07Finance/07Rajan&Zingales-AER1998.pdf>
11. Jaumotte, F. and Pain, N. (2005), From Ideas to Development: The Determinants of R&D and Patenting, OECD Economics Department Working Papers 457, OECD, Paris, 2005. Available at: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP\(2005\)44&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=ECO/WKP(2005)44&docLanguage=En)
12. United Nations Economic Commission for Europe (2013), Innovation Performance Review of Ukraine. Available at: <http://www.unece.org/ceci-welcome/cecipublications/ceci/2013/innovation-performance-review-of-ukraine.html>
13. Country Partnership Strategy for Ukraine for the period 2012—2016, World Bank, 20 January 2012, para. 56, page 14. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/15739386/ukraine-country-partnership-strategy-period-fy12-fy16>
14. Annual work programme for the implementation of Fiscalis 2020 programme. Available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/tax_cooperation/fiscalis_programme/legal_texts_docs/awp_2014.pdf

Стаття надійшла до редакції 19.02.2015 р.